

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Vieno Rjabova
LAPSEVANEMATE ARVAMUSED LAPSE KAKSKEELSEKS KASVATAMISEST
KOOLIEELSES EAS (LAPSED VANUSES 2-7 AASTAT) VIIIE TARTUMAA
KAKSKEELSE PERE NÄITEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja : Esta Sikkal

Läbiv pealkiri: Kakskeelse lapse kasvatamine

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Esta Sikkal (MA, saksa keel ja kirjandus)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Irja Vaas (MA, koolikorraldus)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Resümee

Lapsevanemate arvamused lapse kakskeelseks kasvatamisest koolieelses eas (lapsed vanuses 2-7 aastat) viie Tartumaa kakskeelse pere näitel

Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada, millised on lapsevanemate arvamused oma lapse kakskeelseks kasvatamisest: arusaamad kakskeelsusest, kultuurilisest identiteedist, mitmekultuurilisest kasvatuses (kombed, tavad, traditsioonid) ja kuidas on seda nende arvates võimalik toetada. Bakalaureusetöö oli kvalitatiivne uurimus, mille kaudu koguti andmeid poolstruktureeritud intervjuudega viielt lapsevanemalt, kes kasvatavad oma koolieelses eas lapsi kakskeelseteks. Uurimuse tulemustest selgus, et kakskeelseks kasvatamisel püüavad vanemad olla motiveeritud ja toetavad. Eelkõige kasvatavad vanemad oma lapsi kakskeelseteks, et lapsed saaksid suhelda oma vanavanematega. Lapse kakskeelseks kasvatamiseks kasutatakse mitmeid erinevaid mooduseid: loetakse koos raamatuid, külastatakse kultuuriasutusi ja päritolumaad ning suheldakse kogukonnaga. Kakskeelsus avardab laste silmaringi, suurendab sallivust erinevuste suhtes ning võimaldab laialdasemaid valikuid nii õppimisel, töö kui elukoha valikul.

Märksõnad: kakskeelsus, kasvatamine, lapsevanemate arvamused kakskeelsusest, kultuuriline identiteet.

Abstract

Parents' opinions about raising a bilingual child (children aged 2-7 years) based on five bilingual families from Tartu County

The aim of the research was to figure out what are the parents' opinions about their child's bilingual upbringing: perceptions of bilingualism, cultural identity, multicultural upbringing (habits, customs, traditions), and how it is possible to support their view. The Bachelor's thesis was a qualitative study, which was collected through semi-structured interviews from five parents who raise their preschool age children bilingual. The results of the research showed that when raising a child bilingual parents try to be motivated and supportive. First of all parents are raising their children bilingual so that children could interact with their grandparents. To upbringing a bilingual child they use variety of ways, for example reading books together, visiting cultural organization and the origin country and communicating with the community. Bilingualism broadens children's minds, increases tolerance of differences and allows a broader range of options in terms of learning, work and choice of residence.

Keywords: bilingualism, upbringing, parents opinions about bilingualism, cultural identity

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract.....	2
Sissejuhatus.....	4
Kakskeelsuse mõiste, olemus ja liigitus.....	5
Kasvatus ja lapse kakskeelseks kasvatamine.....	6
<i>Kakskeelse lapse kasvatamine: kodune keelekeskkond.....</i>	<i>7</i>
<i>Kakskeelse lapse kasvatamine: kultuurilise ja päritolulise identiteedi</i>	
<i>kujunemine.....</i>	<i>8</i>
Pere ja lasteaia koostöö kakskeelse lapse kasvatamise toetamiseks.....	9
Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....	10
Metoodika.....	10
Valim.....	10
Andmete kogumine.....	11
Andmeanalüüs.....	12
Tulemused.....	13
Arutelu.....	22
Tänu sõnad.....	26
Autorsuse kinnitus.....	26
Kasutatud kirjandus.....	27
Lisa 1. Bakalaureusetöö intervjuu küsimustik	
Lisa 2. Väljavõte uurija päevikust	
Lisa 3. Väljavõte koodide moodustamisest QCMap andmetöötluskeskkonnas	
Lisa 4. Pea- ja alakategooriate moodustamine	

Sissejuhatus

Statistikaameti (Tiit, 2014) andmetel oli 2011. aastaks Eestis 180 erinevat rahvusrühma, mille andmetel räägitakse Eestis 157 keelt emakeelena, millest 68,5% moodustas eesti keel, 29,8% vene keel ja 0,6% ukraina keel. Lisaks on Eestis 25 keelt, mille rääkijaid on üle saja (REL 2011: Eestis...). Erinevate keelte esinemise rohkus eeldab teisest kultuurist pärit inimestelt vähemalt kakskeelseks saamist, et mõista enamuskeelt kõnelevaid inimesi ja hoidmaks alal vähemuskeelt.

Kakskeelsuse käsitlejana tuntud Baker (2005) ütleb, et igal lapsel on sündides võimalik saada kakskeelseks, kuid see vajab aega ja pühendumist, eelkõige vanemate toetuse ja julgustuse osas. Lähtudes asjaolust, et mitmed uurijad pole leidnud täielikku üksmeelt kakskeelsuse defineerimiseks, on autor toonud töös välja mitmeid kakskeelsuse definitsioone. Kakskeelseks kasvatamine on enamat, kui ainult keele omandamine. See hõlmab endas kasvatustööd ning võimalust õppida tundma mitut kultuuri korraga (Hirsjärvi, 1998). Kultuurilised teadmised on aluseks kultuurilise identiteedi kujunemisele, sest kakskeelsus võimaldab pendeldada kahe erineva kultuuri vahel (Freemann Field, 2008; Wenkert, 2015) ja seeläbi otsitakse vastuseid kuuluvuse küsimustele (Hofstede, 2001).

Tartu Ülikooli üliõpilastöodes on ka varasemalt kakskeelsust uuritud. Loide (2015) uurimus keskendus lapsevanemate suhtumisele lapse kakskeelsusele ning sellest selgus, et lapsevanemad peavad kakskeelsust positiivseks. Uuritud on ka Eesti-Ameerika segaperekondade suhtumist laste kakskeelsusesse (Mäesalu, 2013), millest selgus, et vanemad peavad oluliseks, et lapsed omaksid oma rahvuse kohta piisavalt informatsiooni, et tulevikus oma rahvusliku kuuluvuse üle ise vabalt otsustada. Dagenaisi (2003) uurimusest selgus, et vanemad väärtustavad lapse kakskeelsust, sest see võimaldab neil kuuluda samaaegselt mitmesse rahvuslikku kogukonda ning tagab paremad võimalused eriala või kõrghariduse omandamiseks (McKay & Hornberger, 2010). Mitmed uurijad (Baker, 2005; Hogan-Brun, Ozolins, Ramoniené & Rannut, 2009; Shenker, 2012) pole leidnud täielikku üksmeelt kakskeelse lapse kasvatamise küsimustes, näiteks mis vanuses peaks kakskeelsusega alustama, millised on kakskeelsuse esinemise vormid või kuidas mõjub kakskeelsus lapse arengule. Töö autori kogemused kakskeelsete laste vanematega on näidanud, et kuigi vanemad suhtuvad kakskeelseks kasvatamisse positiivselt, on nende arusaamad kakskeelseks kasvatamisest ja kultuurilise identiteedi edasi andmisest erinevad. Seega on oluline uurida, mida arvavad lapsevanemad oma lapse kakskeelseks kasvatamisest ja kultuurilise identiteedi kujunemisest.

Käesolev töö annab teoreetilises osas ülevaate kakskeelsuse ning kasvatuselise mõistete ja olemusest. Lisaks on kirjeldatud kakskeelse lapse kultuurilise ja päritolulise identiteedi kujunemist ning pere ja lasteaia koostöö võimalusi toetamaks kakskeelse lapse kasvatust. Töö teises osas kirjeldatakse uurimuse eesmärki, uurimisküsimusi ning metoodikat. Töö viimases osas esitatakse uurimistulemused ning töö arutelu.

Kakskeelsuse mõiste, olemus ja liigid

Kakskeelsuse defineerimisel ei ole uurijad jõudnud täielikule üksmeelele ning seletavad seda erinevalt. Weinreich (1953), kes oli üks esimestest kakskeelsuse defineerijatest selgitas kakskeelsust kui kahe keele alternatiivset kasutamist ning nimetab kakskeelseks inimest, kes kasutab kõneks kahte keelt. Keeleteadlaste hulgas kakskeelsuse lahenduste käsitlejana tuntud Baker (2005) arvab, et kakskeelne inimene suudab suhelda vastavalt vajadusele mõlemas keeles, aga näiteks Hofstede (2001) ning Mukherji & O'Dea (2000) on veendunud, et kakskeelsel inimesel on üks räägitavatest keeltest dominantsem ning selles keeles suheldes tunneb ta ennast vabamalt. Lessow-Hurley (2003) defineerib kakskeelset last kui inimest, kes räägib kahes keeles peresisises keskkonnas ning samuti inimest, kelle kodune keel erineb ühiskonnas kasutusel olevast keelest. Kakskeelseks võib seega nimetada inimest, kes kasutab enamikes olukordades kahte keelt ning suudab keeli vastavalt vajadusele vahetada, kuid sealjuures ei sega ta keeli omavahel (Hallap, 1998; Hint, 2002; Oksaar, 1998; Wei, 2006; Yip & Matthews, 2007).

Kakskeelsuse olemuse kirjeldamiseks kasutatakse mõisteid *varajane ja hiline kakskeelsus* ning *samaaegne ja järjestikune kakskeelsus*. Varajane kakskeelsus ehk kahe keele oskus kujuneb tavaliselt välja enne 11. eluaastat ning hiline peale 11. eluaastat. Laureñ (1992) väidab, et eeldatavasti alates sellest east väheneb võime omandada keelt aktsendita. Kui laps õpib rääkima mitmes keeles enne kolmandat eluaastat, nimetatakse seda samaaegseks kakskeelsuseks (Laureñ, 1992). Samaaegse kakskeelsuse puhul õpib laps rääkima kahes keeles ning sealjuures on kokkupuude mõlema keelega võrdne. Näiteks on samaaegne kakskeelsus iseloomulik peredes, kus kummalgi vanemal on oma emakeel ning laps hakkab rääkima mõlema vanemaga tema emakeeles (Laurén, 1995). Siiski võib varane samaaegne kakskeelsus areneda ka mitmekeelses lastesõimes. Üldiselt omandatakse siiski keeled erineval ajal (järjestikune kakskeelsus). See tähendab, et kõigepealt omandatakse esimene keel ja hiljem (pärast kolmandat eluaastat) lisandub teine keel, sõltuvalt hariduse omandamise või keelekeskkonna kaudu. (Laureñ, 1995; Vare, 1998) Kui kodu ja ühiskond väärtustavad

kakskeelsust, siis tõenäoliselt omandab laps mõlemad keeled paremini (Winsler, Diaz, Espinosa & Rodriguez, 1999).

Kasvatus ja lapse kakskeelseks kasvatamine

Kasvatuse mõistele pole selget ja ühtset definitsiooni. Erinevad autorid on määratlenud kasvatust erinevalt. Hollo (1985) kirjeldab kasvatust kui kasvamise saatmist, rõhutades, et kasvataja ülesandeks on lapse kasvamise abistamine. Hirsjärvi (1998) seletab kasvatust kui protsessi, mille kaudu antakse edasi kultuuripärandit, teadmisi ja norme uutele põlvkondadele. Peeter Pöld on 1932 aastal kirjutanud, et „*Kasvatus on meile seega teadlik, meelega mõjuavaldus täiskasvanu poolt lapse, kasvava inimese peale mingis soovitavaks peetud sihis*” (Pöld, 1932, lk 19). Lähtudes kasvatuspsühholoogilisest seisukohast saab öelda, et kasvatus on lapse kasvamine ja areng, luues selleks soodsad tingimused (Hytönen, 1998), et anda uutele sugupõlvadele edasi kultuuripärandit ja arendada indiviidi vastavalt tema eripärale (Erelt, et al. 2014).

Lapse arenguga on seotud mitmed spetsiifilised kasvatustegevused, mis on taandatud kolmele tasandile. Nendeks tasanditeks on vanemlik soojus ja hoolitsemine vs tõrjumine, struktuuri ja korra loomine vs kaos ning iseseisvuse toetamine vs sundus (Skinner, Johnson & Snyder, 2005). WHO uurimuses (2000) on lapse kasvatamise oluliste nähtustena välja toodud hoolitsus, hoolivus, emotsionaalne soojus, ohutus, nõustamine, piirid ning stabiilsus. Hoolivus ja hoolitsus hõlmavad endas vanemate käitumisviise, mis annavad lastele edasi emotsionaalset turvalisust, armastust ning tunnustust lapse suhtes (Rohner, 1986). Emotsionaalne soojus väljendub vanema ja lapse omavahelistes suhetes ning korra õpetamises (Barber, Stolz & Olsen, 2005). Tänapäevase positiivse kasvatusviisi eesmärk on empaatia, eneseaustuse, vägivallatuse ning teistest lugupidamise õpetamine, mille abil saame lastes arendada enesedistsipliini ning elukestvaid oskusi (Durrant, s.a.). Hoolitsev vanem ei jäta oma last ilma võimalusest areneda nii füüsiliselt, emotsionaalselt, hariduslikult ning sotsiaalselt, küll aga jäävad paljud lapsed ilma võimalusest saada kakskeelseks (Baker, 2001).

Igal lapsel on sündides võime omandama mitut keelt, samas aga on lapsevanema jaoks lapse kakskeelseks kasvatamine väljakutse (Baker, 2001). Baker (2005) ütleb, et last ei saa sundida teist keelt omandama, aga selleks, et tekiks huvi ja motivatsioon teise keele omandamise vastu tuleb luua sobivad tingimused, olla toetav ning ettevalmistusi kakskeelse lapse arendamiseks tuleks teha loovalt ja hoolikalt, et saavutada piisav tulemus. Toetav suhtumine ja seda väljendav käitumine, ootused, turvaline kiindumus suhe, keele arengu stimuleerimine ning iseseisvust toetav kasvatamine on abiks keele arengule varajases eas

(Rannut, 2004). Siiski tuleks vanematel jälgida, et kakskeelseks kasvatamine ei oleks pidev surve ja korrigeerimine, sest see võib põhjustada vastumeelsust ja motivatsiooni kadumist. Oluline on kiita last ka väikeste edusammude eest kakskeelsuse osas ning positiivse keskkonna loomine. (Baker, 2000)

Kakskeelse lapse kasvatus: kodune keelekeskkond.

Kraav (2000) on sõnanud, et vanemad loovad esmased kasvu- ja arengutingimused ning annavad esmased sotsiaalsed kogemused, näiteks ka keeleliselt. Keel on oluline vahend andmaks lastele edasi teadmisi, oskusi ja traditsioone ning mõistmaks oma kultuuri (Danesi, Perron, 1999; Harro-Loit, 2012). Keele omandamise valmisolek on protsess, mis kujuneb kogu koolieelse ea ning seda mõjutavad näiteks sünnipärasead eeldused ning võimed, samuti kasvukeskkond, milles laps viibib ning inimesed, kellega ta kokku puutub ning kes teda suunavad (Martinson, 1999). Rosenberg (1996) rõhutab, et vanemate ja perekonna suhtumine teise keelde mõjutab esimese või teise keele arengut, seega on oluline, et tähtsustataks mõlemat keelt.

Vanemad, kasvatades oma last kakskeelseks, saavad enim abiks olla kasutades seda keelt, mida nad kõige paremini oskavad vaheldusrikkalt ja igal võimalusel (Genesee, s.a.). Hallap (2008) soovib keeleõppe toetamiseks kasutada kohandatud kõnet, mis tähendab, et lapsega räägitakse aeglasemalt, hääldatakse selgemalt, rõhutatakse olulisi sõnu ning kasutatakse keeleliselt lihtsamaid väljendeid. Teise keele omandamise perioodil on oluliseks märksõnaks kannatlikkus, sest kakskeelseks saamine ei käi üleöö. Lapsevanema igapäevane julgustus ja toetus keele omandamise edukuses võimaldab lapsele järk-järgulist teise keele omandamist (Mehisto, 2009). Kodus võiks korraldada perele orienteeritud tegevusi nagu näiteks raamatute lugemist, laulmist või koos mängimist, mis annaks võimaluse rääkida vähemuskeeles. Oluline on, et lastel oleks piisavalt võimalusi olukordadeks, kus nad peavad rääkima vähemuskeeles, näiteks suguvõsa kokkutulekud või perekondlikud koosviibimised (Tabors, 2008). Bakeri (2005) arvates on vähemuskeelse massimeedia kaasamine oluline keeleoskuse parandamiseks, kuid samas arvab ta, et massimeedia pakub lapsele enamjaolt vaid keele vastu võtmise kogemust. Teisalt, aga heliplaadid, mis kutsuvad last aktiivselt kaasa tegema pakuvad väärtuslikku keelepraktikat. Laste üldine keeleline areng võib toimuda erinevas tempos, kakskeelsete laste puhul on see lihtsalt sagedamini avalduv. Kui vanem aga tunneb, et tema lapse keeleline areng võib olla aeglane või mahajääv, tuleks kindlasti pöörduda abi saamiseks spetsialisti poole. (Baker, 2005)

Kakskeelse lapsekasvatuse: kultuurilise ja päritolulise identiteedi kujunemine.

Kultuur on lai ja ebamäärane mõiste, mis hõlmab endas nii keelt, teadmisi, oskusi, väärtuseid, traditsioone, kui ka käitumis- ja mõtteviise (Vsevirov, 2012; Xia, 2009). Kultuuri võib mõista ka kui teatud grupi pärandit, mis hõlmab endas nii väärtuseid, uskumusi, traditsioone ja sümboleid (Schihalejev, 2012). Kakskeelne kasvatus hõlmab endas nii kahe keele omandamist kui ka hariduslikke, sotsiaalseid, kultuurilisi ja poliitilisi määratlusi (Kraav, 2000). Vanem saab enda jaoks olulisi kultuurilisi tähiseid lapsele edasi anda tähistades päritolukultuurile omaseid traditsioone, jutustades rahvusjutte ja lugedes raamatuid, mis on omased päritolukultuurile (Baker, 2005). Mehra (2002) uuringus on lapsevanemad ise märkinud, et oluline aspekt päritolu kultuuri kohta teadmiste saamiseks on suhtlus kogukonnaga. Sellel, mida lapsele õpetatakse on oluline roll kultuurilise pärandi lahti mõtestamiseks (Schihalejev, 2012).

Kakskeelsus annab võimaluse pendeldada kahe erineva identiteedi vahel (Freemann Field, 2008; Wenkert, 2015) ning selle tulemuseks on kultuurilise identiteedi kujunemine, mis omakorda otsib vastuseid küsimustele kes ma olen ja kuhu ma kuulun (Hofstede, 2001). Teadmine oma päritolust aitab lapsel tugevdada tema identiteedilist kuuluvust ja otsustada, mida tulevikus teha. Päritolukeeles suhtlemine sugulastega, kes elavad päritoluriigis, tugevdab suhteid perekonnaga. Tõenäoliselt suurendab see ka huvi saada rohkem teadmisi oma päritolu riigi ajaloost ja traditsioonidest. (Kids Health, 2015). Kakskeelse lapse jaoks tähendab see lisaks kahe keele valdamisele ka kahe kultuuri tundmist ning oskust käituda vastavalt kultuuri nõuetele ja reeglitele. Vajaduse korral on ta suuteline ümber lülituma ühe või teise kultuuri käitumisnormidele. (Oksaar, 1998)

Kultuuridevaheline suhtlemine eeldab vähemalt ühe suhtluspoole osalist mitmekeelsust. Eri kultuurides on erinevad kultuurinormid (Oksaar, 1998), näiteks tervitusviisid. Kakskeelsed lapsed õpivad enamuskeele kultuuri lasteaias ja ühiskonnaga kokku puutudes, seega on oluline, et perekond osaleks võimalikult palju vähemuskeele kultuuri õpetamisel (Internations connecting global minds, s.a.). Smithi (1991) arvates on põhiliseks kultuuri või rahvuse väärtuste edasiandmiseks traditsioonid ja sümboolid. Kultuuriline kasvatus saab alguse perekonnast, kus laps peab elama õppima ning seetõttu omandatakse ka kultuurilised väärtused varajases lapsepõlves (Hofstede, 2001). Osalemine kultuuriga seotud tähtpäevade tähistamisel, rahvustoitude söömine ja perekondlikud traditsioonid on võimalus anda lapsele edasi päritolumaa kultuuri (Internations connecting global minds, s.a.). Kakskeelse lapse kultuurilise kasvatusvõtmesõnaks on sallivus ehk

tolerantsus. See tähendab, et suudetakse mõista inimeste erinevusi ja tajuda tundeid.

Täiskasvanu eeskuju on otseses seoses laste käitumisega (Tuuling, 2010).

Pere ja lasteaia koostöö kakskeelse lapse kasvatamise toetamiseks

Lapsevanem on lapse esimene õpetaja ja oluline koostööpartner lasteaiaõpetajale (Aarssen et al., 2006). Lasteaiaõpetaja roll on tutvustada muu kodukeelega lapse perele eesti keelt ja kultuuri ning samas toetada vähemuskeelse pere rahvuskultuuri ja etniliste erinevuste säilitamist (Märka, Kuuspalu & Soll, 2009). Õpetades lastele eesti keelt kui teist keelt on soovitatav välja töötada lasteaiaasisene koostöövõrgustik, milles osalevad rühma meeskond, spetsialistid, juhtkond ja lapsevanem, ning tugiisiku olemasolul ka tema (Kuuspalu & Märka, 2008). Olukorras, kus õpetaja ja lapsevanema puhul tekib keelebarjäär soovivad Märka et al. (2009) otsida tõlk, kasutades selleks näiteks kohaliku omavalitsuse või vastava kultuurirühma seltsi abi.

Õpetaja peaks olema see inimene, kes võimaldab vanemal rühma tegevustega mitmel moel liituda. Aarssen et al. (2006) on välja toonud mitmeid võimalusi vanemate kaasamiseks. Nendeks tegevusteks võiks olla vanemate osaluse toetamine, vanemate rolli respekteerimine, vanemate julgustamine osalema kohtumistel, koostöö kogukonnaga, vanemate hoolekogu tööühm ning vaatlused. Näiteks tuleb lapsevanem rühma ning tutvustab rühmale oma emakeelt, kultuuri ja rahvuslike tavasid, seeläbi rikastub ka rühmakaaslaste ja õpetajate silmaring ning suureneb sallivus erinevuste suhtes (Märka et al. 2009). Õpetaja (nii lapsevanema kui pedagoogi rollis) tegevus mõjutab suurel määral laste arusaamu ja tõekspidamisi (Lasagabaster & Huguet, 2007). Varasemate uuringute põhjal on näha, et perekonna kaasamine tõstab laste akadeemilisi õpitulemusi (Aarssen et al., 2006).

Mehisto (2009) sõnab, et on oluline, et rühmaõpetaja informeeriks lapsevanemat pidevalt lapse edasijõudmisest ja arengust. Motiveeriva keskkonna saavutamiseks on võimalik kasutada erinevaid tööviise ja meeli ergastavaid vahendeid ning oluline on toimiv koostöö lapsevanemate ja õpetajate vahel (Cummins, 2000; Clarke, 2009). Teise keele omandamine on teatud määral otseses seoses individuaalsete iseärasustega (üldine võimekus) ja psühholoogiliste teguritega (soov teistega sarnaneda). Baker (2005) julgustab lapsevanemaid otsima teavet kakskeelsuse kohta, et saada vastuseid kakskeelseks kasvatamisega seotud küsimustele.

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, millised on lapsevanemate arvamused oma lapse kakskeelseks kasvatamisest: arusaamad kakskeelsusest, kultuurilisest identiteedist, mitmekultuurilisest kasvatuses (kombed, tavad, traditsioonid) ja kuidas on seda nende arvates võimalik toetada. Tulenevalt töö eesmärgist soovib töö autor leida vastuseid järgnevale ühele peauurimisküsimusele ning neljale alauurimisküsimusele:

1. Millised on lapsevanemate arvamused oma lapse kakskeelseks kasvatamisest?

Küsimus põhineb teorial, et lapsevanemate ja perekonna suhtumine teise keelde mõjutab lapsel mõlema keele arengut ning seega on oluline tähtsustada mõlemat keelt (Rosenberg, 1996). Lapse kakskeelseks kasvatamisel on oluline, et lapsevanem oleks toetav (Rannut, 2004) ja looks arenemiseks sobiliku keskkonna (Baker, 2005), kuid samas tuleb jälgida, et kasvatusprotsess ei oleks pidevalt survestav ja korrigeeriv, sest see võib hoopis vastupidise tulemuseni viia (Baker, 2000).

1.1 Millised tegurid võivad mõjutada lapse kakskeelseks kasvatamist? Küsimus tuleneb Bakeri (2005) ja Rannuti (2004) teooriast, kus on öeldud, et keele omandamiseks on vajalik tekitada lapses huvi ja motivatsioon luues selleks sobivad tingimused ning toetav suhtumine.

1.2 Kuidas saavad lapsevanemad oma teguviisidega toetada lapse keelelist arengut?

Mehisto (2009) uurimusest selgub, et vanemate toetus ja julgustus lapse teise keele omandamisel võimaldab keelte järk-järgulist õppimist ning, et emakeele oskusel on oluline roll lapse isiksuslikule kujunemisele (Baker, 2000; Cummins, 2000).

1.3 Millisel viisil toetavad vanemad lapse kultuurilise identiteedi edasi andmist? Küsimus põhineb teorial, et erinevates kultuurides kehtivad erinevad kultuurinormid (Oksaar, 1998) ning kultuuriliste väärtuste kasvatamine saab alguse varajases lapsepõlves perekonna eeskujul (Hofstede, 2001).

1.4 Kuidas kujutavad lapsevanemad ette koostööd lasteaiaga kakskeelse kasvatuses toetamiseks? Küsimus põhineb teorial, et õpetaja peaks võimaldama lapsevanemal rühmategevustes osalemise, sest seeläbi rikastub nii laste kui ka õpetajate silmaring ning suureneb sallivus erinevuste suhtes (Aarsen et al., 2006; Märka et al., 2009).

Metoodika

Valim

Uurimuses kasutati ettekavatsetud valimit, mille kohaselt valiti uuritavad isikud kindlate kriteeriumide alusel (Laherand, 2008; Polkinghorne, 2005; Õunapuu, 2012).

Kriteeriumiks oli leida lapsevanemaid, kes kasvatavad oma last kakskeelseks ning kelle laste kodune keel erineb enamuskeelest. Viie uuritavatega võeti ühendust läbi autori tutvusringkonnas olevate lasteaiaõpetajate. Uuringus osalevate vanematega võttis töö autor isiklikult ühendust ning jagas infot uurimusest. Lapsevanemad osalesid uuringus vabatahtlikult. Planeeritud valimist võttis osa 5 lapsevanemat. Ühe lapsevanemaga viidi intervjuu läbi inglise keeles ning nelja vanemaga eesti keeles. Anonüümsuse tagamiseks asendati kõigi uurimuses osalenud isikute nimed pseudonüümidega.

Andmete kogumine

Enne intervjuud viis töö autor uuritavad kurssi töö teema ja eesmärgiga. Intervjuu läbiviimiseks valiti vaiksed ruumid. Autor küsis ka nõusoleku intervjuude salvestamiseks. Kõigi intervjuueeritavatega saavutati vaatamata väikesele keelebarjäärile hea kontakt. Intervjuu lõpus tänati kõiki osalejaid ning pakuti välja võimalus soovi korral uurimuse tulemustega tutvumiseks.

Andmete kogumiseks kasutati töö autori pool koostatud poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuu küsimuste väljatöötamisel tugineti varasematele uuringutele (Dagenais, 2003; WHO, 2000) ja uurimisküsimustele. Küsimustik on leitav lisas 1. Poolstruktureeritud intervjuu eeliseks on paindlikkus ning võimalus andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida (Laherand, 2008; Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2005). Kõik uurimuses kasutatud intervjuud viidi läbi osalejate poolt valitud kohtas ning ajal ja salvestati.

Intervjuu koosnes viiest osast ehk viiest teemavaldkonnast. Intervjuu algas sissejuhatavate küsimustega ning positiivse õhkkonna loomisega. Esimeses teemaplokis soovis autor teada, millised on lapsevanemate arvamused oma lapse kakskeelseks kasvatamisest. Uuriti kuidas mõistavad vanemad kakskeelsust ja kuidas nad soovivad oma lapsele seda võimaldada. Teises teemaplokis soovis autor teada, millised tegurid võivad mõjutada lapse kakskeelseks kasvatamist. Uuriti mis võib mõjutada lapse kakskeelseks kasvatamist ning kuidas vanemad oma lapsi toetavad. Kolmandas teemaplokis uuris autor kuidas toetavad vanemad kultuuriliste väärtuste edasi andmist ja identiteedi kujundamist. Neljandas teemaplokis uuris autor, kuidas vanemad toetavad oma kakskeelse lapse keelelist arengut. Uuriti erinevate tegevuste ning vahendite kasutamist keele õpetamise võimalusena. Viimases viiendas teemaplokis uuris autor vanematelt, millist koostööd näevad nad ette lasteaiaiga kasvatamaks last kakskeelseks.

Uurimuse usaldusvärsuse tagamiseks viidi eelnevalt läbi prooviintervjuu, et vajadusel parandada küsimuste ülesehitust ning selgust. Selle tulemusel tehti intervjuus mõningad

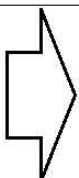
muudatused. Vahetati küsimuste järjekorda ning mõned küsimused võeti kokku üheks küsimuseks. Prooviintervjuu tulemusi kasutati uurimuses. Andmete kogumine toimus ajavahemikul 10.veebruar- 19.veebruar 2016. Et suurendada uurimuse usaldusväärsust koostati uurimispäevik (Creswell, & Miller, 2000), mis on leitav lisas 2. Uuriija päevik annab võimaluse mõista uurimuse käigus tekkinud probleeme ning neid ka uurimuse tulemustes reflekteerida (Hirsjärvi et al., 2005).

Andmete analüüs

Andmete analüüsimisel kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi. Induktiivne lähenemine hõlmab endas avatud kodeerimist, kategooriate loomist ning neist suuremate kategooriate jaotamist. (Elo & Kyngäs, 2008) Nimetatud lähenemisel tuleb informatsioon otse transkribeeritud andmetest, kuid ei tulene otseselt teooriast (Hsieh & Shannon, 2005).

Andmeid analüüsiti andmetöötlusprogrammis QCAmap. Intervjuud transkribeeriti ning salvestati failitüübiga .txt ning lisati QCAmap andmetöötluskeskkonda. Seejärel sisestati andmetöötluskeskkonda viis uurimisküsimust, millele hakati andmete kodeerimise teel vastuseid otsima. Andmetöötluskeskkonnas loeti intervjuud veelkord läbi, et saada aru osalejate mõtetest. Peale intervjuude lugemist viidi andmetega läbi avatud kodeerimine, mis kujutab endast teksti lugemist ning mõtete ja koodide üles kirjutamist (Elo & Kyngäs, 2008, Laherand, 2008). Koodid kirjeldavad peamõtte olulisi aspekte, mida Graneheim ja Lundman (2004) nimetavad tähenduslikeks üksusteks, mis on seotud töö konteksti ja sisuga. Näide andmeanalüüsikeskkonnas koodide moodustamisest on leitav lisas nr 3. Tabelis 1. on näidatud koodidest alakategooria moodustumine. Andmeanalüüsi käigus tekkis töös viiest teemaploki küsimusest üks peakategooria ja neli alakategooriat. Peakategoorias tekkinud koodid jagunesid alakategooriatesse. Pea- ja alakategooria moodustumise joonis on toodud lisas 4.

Tabel 1. *Koodidest alakategooria moodustamise näide*

Koodid	Alakategooria
Vähemuskeeles rääkimine kodus	Lapsevanemate teguviisid toetamaks lapse keelelist arengut
Vähemuskeeles suhtlemine vanavanematega	
Lapse tunnustamine ja toetamine	
Meedia vähemuskeeles toetajana	
Vähemuskeelne kirjandus- raamatud	

Töö usaldusväärsuse saavutamiseks kasutati kaaskodeerija abi. Kaaskodeerija kodeeris antud töö andmetest 1/5. Kaaskodeerijaga andmete läbi vaatamisel selgus, et olulisi erinevusi

kodeerimisel ei esinenud. Lisaks viidi autori poolt läbi korduskodeerimine, mille tulemusena parandati mõningate koodide sõnastust ning lisati või eemaldati koode.

Tulemuste kirjeldamisel lähtuti neljast kodeerimisrühmast, mis kõik olid seotud ühe peauurimisküsimusega (Millised on lapsevanemate arvamused oma lapse kakskeelseks kasvatamisest?). Tulemused esitati alakategooriate kaupa, mida näitlikustavad uuritavate tsitaadid. Tsitaadid märgiti kaldkirjas ning tsitaadist välja jäetud teksti osa märgiti kaldjoonte vahele kolme punktiiriga: /.../.

Tulemused

Andmeanalüüsi tulemusel moodustus üks peakategooria: vanemate arvamus lapse kakskeelseks kasvatamisest ning neli alakategooriat: (a) lapse kakskeelseks kasvatamist mõjutavad tegurid, (b) lapsevanemate teguviisid toetamaks lapse keelelist arengut, (c) lapsevanemate võimalused kultuurilise identiteedi edasi andmiseks ning (d) koostöö lasteaiaga kakskeelse kasvatuses toetamiseks. Järgnevalt on esitatud nelja alakategooria sisu. Tulemuste kinnistamiseks ja illustreerimiseks on lisatud intervjuueeritavate tsitaadid, mis on esitatud kaldkirjas.

Lapse kakskeelseks kasvatamist mõjutavad tegurid. Tulemustest selgus, et lapse kakskeelseks kasvatamiseks peavad mõlemad vanemad seda tahtma. Uuritavate arvates peaks keelt õpetama see vanem, kes seda kõige paremini valdab. Keele omandamist ei tohiks lastele peale suruda. Kakskeelseks kasvatamine on töö nii vanema kui lapse jaoks, tihti võib juhtuda, et vanem ja laps ei saa teineteisest aru. Kakskeelsed lapsed hakkavad mingil arengu etapil keeli segama, seda olulisem on, et vanemad püüaksid keelt puhtalt rääkida. Uuritavad vanemad arvasid, et ei tohiks mitut keelt segamini rääkida, sest nii annavad nad lastele eeskuju keelte segamini rääkimiseks. Kui laps kasvab sünnist saati kahe keelega, siis on kahe keele omandamine tema jaoks loomulik. Kui peresisene keel erineb ühiskonnas kasutusel olevast keelest, siis tuleks meeles pidada, et lapsed on kiired õppijad. Sellisel juhul tuleks jälgida, et lapsed ka vastavalt keskkonnale selles keeles räägiks.

Kõige suurem asi on see, kuidas mina lastega räägin. Kui ma koguaeg segan keeli, siis ka lapsed ei oska eristada. (Tiiu)

Uurides lapsevanematelt, kuidas suhtuvad nende perekonnaliikmed kakskeelsusesse, olid kõik üsna ühesel arvamusel. Perekonnad peavad laste kakskeelsust positiivseks. Keeltevaheline ümberlülitumine pole perekonna jaoks probleem, sest üldjuhul räägivad nad ka ise mitmes keeles. Vaid üks uuritav tõi välja, et nende peres on probleemiks olukord, kus kolmeaastane laps ei räägi veel vähemuskeeles. Samas on see vanem teadlik asjaolust, et laps ei pruugigi kohe mõlemas keeles rääkima hakata, sest ka tema ise on kasvaud kakskeelses peres.

/.../ minu isa oli ukrainlane ja ema venelane. Ja me elasime kakskeelses perekonnas. /.../Ja minu mehe ema.... tema ei mõista, miks lapsed ei räägi veel ukraina keelt. /.../ (Siiri)

Kõik uuritavad ütlesid, et neil on sõpru nii enamusrahvusest kui vähemusrhvusest. Uuritavad osalevad mitmetel kogukonnaüritustel ja kokkusaamistel. Uuritavate vanemate arvates seob erinevate kogukondadega suhtlemine erinevaid rahvusi ja kultuure.

Meie täiskasvanud sõbrad on ka nii sellest kultuuris, kui teisest kultuurist ja me ei tee mingit vahet. (Jana)

Uurides vanematelt, kuidas nad oma lapsi kakskeelseteks kasvatavad tõi üks vanem välja, et kogu kasvatamise protsess peaks kulgema loomulikult. Laste suunamine ja juhendamine on üks osa kasvatusprotsessist. Kakskeelseks kasvatamine erineb ükskeelse lapse kasvatamisest vaid mitme keelekeskkonna poolest. Lapse kakskeelseks kasvatamisel töid uuritavad välja sarnaseid väärtusi. Nendeks väärtusteks on sallivus ja lugupidamine. Kakskeelseks kasvatamisel peab õppima mõistma erinevusi inimeste vahel ja pidama lugu nii oma päritolukultuurist kui elukohast.

/.../ olla rohkem avatud ja sallivam erinevate kultuuride vastu. (Liia)

Kakskeelseks kasvatamisel on lastele oluline vanemate toetus ja tunnustus, mille all peavad lapsevanemad silmas, et laps võib igal ajal oma vanema poole pöörduda. Vanemad töid välja, et kiidavad oma lapsi suuliselt ning püüavad neile oma emotsioone edasi anda. Uuritavate arvates pole õige pakkuda lastele kiituseks midagi materiaalselt.

Ma näitan oma naeratust ja kurbust. Mõnikord ma nutan. Annan edasi oma emotsioone, sest kui lapsel on võimalus emotsioone näha, siis oskab ta emotsioone ka ise edasi anda. Ma püüan neid kasvatada nii, et annan neile edasi emotsioone ja häid tundeid. (Siiri)

Uuritavad lapsevanemad püüavad Eesti riigis elades viljeleda nii Eesti kui oma päritolukultuuri traditsioone. Lapsevanemad töid välja kaks püha, mida tähistatakse nii vähemus- kui enamuskultuuris, kuid mille kombestik on väga erinev. Nendeks pühadeks olid jõulud ja ülestõusmispühad. Üldiselt arvasid uuritavad, et elavad siiski Eesti kombestikuga seotud pühade järgi, kuid peavad oluliseks eelkõige lastele suunatud vähemuskultuuri pühade tähistamist. Tähtsaks peetakse ka rahvuskultuurile omaste toitude valmistamist.

Tšehhi traditsioonid, mida siin Eestis ei ole, et neid me püüame ikka hoida. Pühade ajal on meil näiteks nii eesti toit kui tšehhi toit. Siis kui on mingid tähtpäevad, mida Eestis ei ole, siis neid püüame ikka tähistada, mis on lastele suunatud. (Piia)

Uuritavad on arvamused, et lapse kakskeelseks kasvatamiseks on vajalik kaks erinevat keelekeskkonda. Lapsevanemate arvates aitavad keelekeskkonda luua lauamängud, raamatud, televiisor, internet, kultuuriasutused ning lasteaed. Lastega vaadatakse nii enamus- kui vähemuskeelseid teatritükke ja filme kinos. Vähemalt kord nädalas suheldakse vanavanematega Skype teel. Uuritavate arvates on oluline, et lapsed oskaksid suhelda ja sotsiaalselt toime tulla. Suhtlemisvõimaluse puudumine tekitab probleeme keele praktiseerimisel ja seeläbi inimeste tundma õppimisel. Üks vanem tõi välja, et nende lasteaias on kirjutatud uksele „Tere” erinevates keeltes (vastavalt sellele, millisest rahvusest lapsed rühmas on). Lasteaias korraldatakse ka olümpiamänge, kus iga rühm saab olla erinev maa ning siis kantakse selle maa lipu värvides riideid ja meisterdatakse lippe.

/.../ väiksed asjad, näiteks on lasteaias korraldatud olümpiamängud, kus erinevad lasteaias rühmad olid erinevad maad. Lapsed meisterdasid selle maa lipud ja kandsid selle maa kirjasid siis enda ees. (Liia)

Uurimuses osalenud lapsevanemad olid arvamused, et kasvatuse seisukohalt on oluline, et lapsed mõistaksid erinevusi inimeste vahel nii nahavärvi, keele kui kommete suhtes. Vanemad püüavad kasvatada lapsi nii, et nad oskaksid erinevusi hinnata ning olla sallivad kõigi suhtes. Olukorras, kus keelebarjääri tõttu ei saada suhelda, võib kasutada ka alternatiive, näiteks kehakeel.

/.../ olid mingid spordivõistlused kergejõustikus, kus oli ka teise nahavärviga laps. Meie lapses ei tekitanud see mingeid emotsioone, sest tema jaoks oli oluline, kes võidab. (Piia)

Uuritavad on toonud välja mitmeid tegureid, mis nende arvates mõjutavad kakskeelseks kasvatamist negatiivselt. Nendeks teguriteks on näiteks ühe vanema tõrjuv suhtumine vähemuskeelde, motivatsiooni puudumine ning keskkond. Kui laste sõbrad teevad märkusi vähemuskeeles rääkimise kohta, võivad lapsed tunda end ebamugavalt ja vältida vähemuskeeles rääkimist. Lasteaias või koolis võivad tekkida olukorrad, kus suhtutakse tõrjuvalt vähemusrühmest pärit lastesse. Üks vanem tõi välja, et nende peres segab kakskeelseks kasvatamist keelebarjäär, sest laps väljendab end enamuskeelsete sõnadega, millest vanem aru ei saa. Keele omandamise pealesurumist peeti tähtsaimaks teguriks, mis võib mõjuda kakskeelseks kasvatamisele negatiivselt. Selle tõttu võib lapsel kaduda huvi keele omandamise protsessi vastu.

/.../ kui isa tahab, et laps oskaks ka tema keelt ja kuidagi sunnib last liiga palju, siis võib tekkida tõrge. (Mart)

Tegevustes püüavad vanemad olla lastele heaks eeskujuks. Oluline, et sõnad ja teod oleksid vastavuses, vältimaks lastel segaduse tekkimist. Lisaks on tähtis, et vanem püüaks last mõista ning seda ka välja näitaks. Eeskujuks peavad uuritavad ka seda, et tähistatakse nii enamuskeelele kui vähemuskeelele omaseid kultuurilisi traditsioone ning suhtutakse mõlemasse kultuuri sallivalt.

Ehk sel moel, et ma mõistan teda selles osas, mis tähendab olla kakskeelne. Ma arvan, et see on parim võimalus. /.../ (Siiri)

Tulemustest selgus, et kakskeelsus mõjutab pere elu igapäevaselt ja suurel määral, nii positiivses kui ka negatiivses mõttes. Positiivses mõttes on vanemate arvates lapsed sallivamad, näiteks ei tee nad vahet nahavärvusel. Tulevikus on neil tänu keele- ja kultuurilistele teadmistele pagas, mis annab neile võimaluse valida, kus nad sooviksid elada. Negatiivses mõttes võib vanemate arvates probleeme tekitada see, et lapsed ajavad kahe keele sõnu segi ja moodustavad lauseid selliselt, et osa on enamuskeeles ja osa vähemuskeeles. Siiski on iga keel või oskus, mille laps omandab, rikastav. Lapsevanemate jaoks on põhiline see, et lapsed sotsialiseeruks ja suudaks suhelda olenemata suhtluspartneri rahvusest või päritolust.

Kõigepealt valivad lapsed sõnad selles keeles, milles on kergem öelda ja siis hakkavad nad erinevates keeltes sõnu segama ja tekivad poolikud laused /.../ (Jana)

Lapsevanemate teguviisid toetamaks lapse keelelist arengut. Lapsevanemad suhtuvad laste teise keele omandamisse tõsiselt ning panustavad sellesse palju aega. Nad peavad oluliseks, et laps oskaks teises keeles suhelda ja saaks sellest aru. Eelkõige seepärast, et lapsed saaksid oma vanavanematega suhelda.

Mul on kahju nendest vanavanematest, kes ei saa oma lastelastega suhelda. Ma tunnen neid perekondi, kus üks vanematest on vene ja teine eesti rahvusest ja nad räägivad ainult eesti keelt kodus ja lapsed oskavadki ainult eesti keelt. Ja siis ühe vanema poolsed vanaema ja vanaisa ei saa oma lastelastest aru. (Jana)

Uuritavate vanemate arvates on motiveeritus on üks oluline tegur, mis soodustab lastel teise keele omandamist. Keele oskus annab võimaluse kultuuri edastamiseks ning hilisemas elus on lastel, kes oskavad kahte (või enam) keelt, võimalus avastada mitut erinevat maailma, mis on seotud vanemate päritoluga. Kindlasti tekitab keelte oskamatus ka probleeme, sest laps ei oska ega saa suhelda ja sellest tulenevalt võivad tekkida lapses emotsioonid ja tunded mida ta ei oska väljendada.

Ma arvan, et vanemate puhul motivatsioon on ikka hästi tähtis, sest ega muu keele omandamisel ei olegi vist takistuseks. (Liia)

Keele omandamisel on oluline roll keelekeskkonnal. Kuna laps on oma esimestel eluaastatel palju emaga, siis esimesena omandatakse ema keel. Kui kodus räägitakse kahte keelt, siis omandab ka laps mõlemad keeled. Uuritavate lapsevanemate arvates on keelekeskkond otseselt seotud lapse keele omandamisega.

/.../ ema keele saab vist rutem selgeks, sellepärast, et ema on lapsega rohkem koos. Aga kui peres räägitakse kahte keelt näiteks, siis see kindlasti aitab kaasa, kui laps kuuleb mõlemas keeles vanemaid rääkimas /.../ (Liia)

Selleks, et lapsed omandaksid vähemuskeele, on vanemad leidnud mitmeid erinevaid võimalusi. Kõige tähtsamaks peavad vanemad vähemuskeeles rääkimist kodus. Lisaks suhtlusele on kõigil olemas vähemuskeelsed telekanalid, multifilmid DVD-l, raamatud ja interneti kasutamise võimalus. Enamik uuritavatest tõi välja, et tegelevad vähemuskeele arendamisega eesmärgistatult. Nad mõtlevad läbi oma tegevused ja käitumise. Nad räägivad teadlikult lastega vähemuskeeles ja vajadusel parandavad nende kõnet. Ühe uuritava vanema lapsed käivad sellises lasteaias, kus on võimalik ka vähemuskeeles rääkida ning võimalusel püütakse leida ka laagreid, kus saaks vähemuskeelt praktiseerida. Üks uuritav tõi välja, et ei tegele vähemuskeele arendamisega eesmärgistatult ja selle tõttu peab ta endale meelde tuletama ka vähemuskeele õpetamise tähtsust.

Kuna kõik peres räägivad selles keeles, siis lastel ei jää midagi muud üle. Ja nad ei pea mingit vaeva nägema põhimõtteliselt, et seda keelt omandada. (Jana)

Vähemuskeele arendamiseks pakuvad vanemad lastele mitmeid erinevaid võimalusi. Kodus püüavad vanemad lastega eelkõige vähemuskeeles rääkida. Üks vanem toob välja, et ei sunni last vähemuskeeles rääkima, kui laps seda ise ei soovi, samas aga tekitab see vastuolu teise vanema arvamusel, kes ütles, et kindlasti palub ta oma lastel kodus vaid vähemuskeeles rääkida ning mitte enamuskeelt kasutada. Esmalt hakkavad vanemad ise lastele vähemuskeeles jutukesi lugema, koos vaadatakse pilte, räägitakse lastele huvi pakkuvatest teemadest. Võimalus on ka vähemuskeelseid DVD-id vaadata ning laste kasvades õpitakse koos lugema. Kõige viimaseks ja olulisimaks peetakse aga ikkagi vähemuskeelse riigi külastamist, mis annab lapsevanemate arvates lastele parima keelepraktika. Lisaks tõi üks lapsevanem välja, et võimalusel otsib ka vähemuskeelt toetava suvelaagri, milles laps saaks osaleda.

/.../ leida laagreid või kus, et see keel lihtsalt kinnistuks veel paremini /.../ (Piia)

Uuritavate ühiseks eesmärgiks on kodus püüda rääkida vähemuskeeles. Nad sooviksid, et ka lapsed nendega kodus vaid vähemuskeeles räägiks. Üks lapsevanem tõi välja, et kui lapsed hakkavad kodus omavahel enamuskeeles rääkima, siis ta keelab neid ja palub vähemuskeeles

rääkida, seda eelkõige kartuses, et vähemuskeel võib vastasel juhul hääbuma hakata. Kui lapsed räägivad vähemuskeeles valesti, siis tuleks neid parandada, et kinnistuks õiged sõnad ja väljendid.

Vahepeal neil tekib soov ka kodus eesti keeles rääkida. Mida ma ei luba. Kui ma kuulen, et nad kodus räägivad valesti, siis ma koguaeg parandan. (Jana)

Kuna vanemate jaoks on oluline keelte oskus eelkõige selle tõttu, et nad saaksid suhelda ka oma vanavanematega, siis külastatakse tihti vanavanemaid teises riigis ning peetakse iganädalasi kõnesid Skype teel. Uurimusest selgus, et tegelikult lastel, kes on kasvatatud kakskeelseks ning kes oskavad juba mõlemas keeles rääkida, ei ole probleeme keelte vahelise ümber lülitumisega.

Vanaema- vanaisa ja kõigiga saab räägitud ja saab ka nii, et räägib juba pikemaid jutte. (Liia)

Uurimuses selgus, et vanemad võimaldavad lastel rääkida vähemuskeeles ka väljaspool kodu. Selleks külastatakse kord või kaks aastas päritoluriiki, suheldakse teiste sama vähemuskeelega peredega ja viiakse koos läbi üritusi. Üks vanem tõi välja, et kui nad on suuremas eesti keelt kõnelevas seltskonnas, siis mõnikord on imelik rääkida lastega vähemuskeeles ja siis nad proovivadki rääkida hoopis lastega enamuskeeles. Samas on nad arvamusel, et vähemuskeelses keskkonnas viibimine mõjub lastele alati positiivselt ja vähemuskeelt arendavalt. Üks lapsevanem tõi välja, et tema lapse lasteaias on ka vähemuskeelt kõnelev personal, seeläbi saavad lapsed suhelda vähemuskeeles ka lasteaias. Vanemad käivad ka hea meelega lasteaias koos oma lapsega teistele oma päritolukultuurist rääkimas ning tutvustavad neile selle kultuuri kombeid, rahvustoite ning lihtsamaid väljendeid, näiteks „Tere”, „Head ööd”. Lisaks osaletakse kogukonna üritustel ja käiakse pühapäevakoolis.

Mõnikord kui me oleme suuremas eesti seltskonnas siis on naljakas nendega teiste ees rääkida, siis me suhtleme eesti keeles. (Mart)

Enamusel uuritavatest on olemas vähemuskeelsed telekanalid. Üks lapsevanem tõi välja, et tema arvates on mõned multifilmid head seetõttu, et kõne on tõlgitud sõna-sõnalt ühest keelest teise, seeläbi saavad lapsed kuulates aimu kuidas ühes või teises keeles sama sõna kõlab. Lisaks on lastel on võimalus Youtube´st vaadata muusikavideosid või multifilme vastavalt soovile, millises keeles nad parasjagu kuulata ja vaadata tahavad. Veel külastatakse lastega kultuuriasutusi, mis pakuvad vähemuskeelseid elamusi. Üks lapsevanem tõi välja, et kuna tema lastele meeldib mängida telefonis, siis on ta valinud neile mängud, mis on eelkõige keelt arendavad, näiteks neil erinevad numbrite, tähtede, loomanimetuste ja kujunditega seotud mängud.

Ma lülitan mõnele õpetavale mängule, nt tähestiku mäng. Kui see on multikas siis midagi huvitavat- nt loomad, kujundid. Mitte lihtsalt multifilm, sellest peab olema midagi õppida, mitte ainult mäng. (Siiri)

Tulemustest selgus, et vanematele meeldib oma lastele ette lugeda, mitte ainult lasteraamatuid, vaid ka romaane ja lapsed on nendest huvitatud. Kui lastel on tekkinud huvi millegi vastu, siis otsitakse koos raamatutest ja entsüklopeediatest infot ning seeläbi kasutatakse nii enamus- kui vähemuskeelset kirjandust. Kuna kõikide vanemate lapsed on koolieelses eas, siis loomulikult ei puudu raamaturiiulitelt ka vähemuskeelsed lasteraamatud. Vanemad muretsesvad raamatud näiteks siis, kui käivad lastega vanavanematel päritolumaal külas.

Ja õhtuti unejutt on nii eesti keeles kui tšehhi keeles. Me sealt Tšehhist kilodega transpordime raamatuid, laste raamatuid. (Piia)

Vanemad peavad emotsionaalset tunnustamist olulisemaks kui materiaalsel. Positiivsete kogemuste ja eduelamuste saamiseks tuleb last tunnustada ja toetada. Emotsionaalse tunnustamise all on vanemad välja toonud näiteks sõnalise kiitmise. Tähtis on, et vanemad selgitaksid lastele mitmete emotsioonide tähendusi ja nende väljendusvõimalusi, kuna kakskeelne laps ei pruugi alati kõigest esmalt aru saada. Emotsionaalne toetus tähendab seda, et lapsevanem on lapse jaoks olemas, kuulab ta alati ära ning aitab omapoolse nõuga.

Kui mu laps karjub ja on vihane, sest ma ei saa temast aru, siis ma suhtun sellesse rahulikult. Ma saan aru, sest see pole ainult tema probleem, see on ka minu probleem. (Siiri)

Lapsevanemate võimalused kultuurilise identiteedi edasi andmiseks.

Uurimustulemustest selgus, et kultuurilise identiteedi edasi andmine saab alguse vanemate suhtumisest nii vähemus- kui enamuskultuuri ning multikultuurilisusesse. Vanemad suhtuvad erinevatesse kultuuridesse avatult ning loodavad, et nende eeskujul tekib ka lastel huvi. Vanemad peavad oluliseks, et teadmised teistest rahvustest ei tuleks mitte ainult raamatutest ja internetist, vaid vahetu suhtluse kaudu.

Kui nad kohtavad teisest rahvusest inimest, siis nad ehk oskavad neid paremini mõista. Oluline, et ei oleks mitte ainult teadmised raamatutest või internetist vaid ka inimeste mõistmine. (Siiri)

Vähemuskultuuri püüavad vanemad lastele tutvustada vastavalt lapse vanusele. Oluliseks peetakse lastele suunatud tähtpäevi, ajaloolisi sündmusi ning sümboleid. Uuritavad töid välja, et päritolumaal külastamine võimaldab laste varajast kokkupuudet vähemuskeele kultuuriga.

Kuna me nii varakult hakkasime Tšehhis käima lastega, siis vähemuskultuur ja keel on üks osa nende elust. (Mart)

Suhtlemistasandil keele oskus on vanemate arvates oluline, et lastel oleks tulevikus ka võimalus kolida näiteks päritolumaale ning saada seal hakkama eneseväljendamisega ja sõprade leidmisega.

Kui on tulevikus niimoodi, et nad valdavad tšehhi keelt nii, et kui nad tahaksid kolida Tšehhi, siis nad saavad ikka suhtlemisoskusega hakkama. (Mart)

Uuritavad olid üheselt mõistetaval arvamusel, et kui pere on kakskeelne, siis multikultuurilisus on üks osa sellest. Kui lapse vanemad on erineva keelega, siis on vanemate arvates oluline, et lapsed valdaksid mõlemat keelt ja tunneksid mõlemat kultuuri. Samas tõi üks lapsevanem välja, et mõlemat kultuuri täielikult omandada pole võimalik. Oluline on, et oleksid teadmised mõlemast kultuurist ja keelest. Kindlasti mõjub see lastele positiivselt ning rikastab silmaringi, teadmisi ja sõnavara.

Kui üks vanem on ühest rahvusest ja teine vanem teisest, siis minu arust peaks laps ikkagi oskama mõlemat keelt. Ta peab aru saama ja peab mõistma mõlemat kultuuri. (Liia)

Teadmised vähemuskultuurist on üks osa lapse identiteedist. Vanemate arvates on oluline koos lastega õppida põhilisi teadmisi päritolukultuurist nagu näiteks lipp, rahvustoidud ja kombed, seda muidugi vastavalt sellele, millises arenguetaapis laps on ning millist informatsiooni ta suudab omastada. Vanemate arvates on väga oluline, et mõlemad vanemad tahaksid oma kultuuri lastele edasi anda. Samas on olulised ka enamuskeelele omased tavad, sest lapsed peaksid mõistma ja osa saama mõlemast. Väiksemate laste vanemad (2 aastaste) olid arvamusel, et hetkel on kõik see, mida vanemad teevad, lihtsalt üks osa laste elust ning ilmselt lapsed veel väga hästi sellest kõigest aru ei saa.

Tema jaoks on see lihtsalt miski, mida me teeme ja tema on osa sellest. Õpime näiteks mõningaid tähtsamaid asju Ukrainast. (Siiri)

Läbi kultuuriliste teadmiste kujuneb lapsel identiteet, mis hõlmab endas küsimusi, kes ma olen ja kuhu ma kuulun. Ka lapsevanemate jaoks ei ole lihtne aidata lastel mõista oma identiteedilist ja kultuurilist päritolu. Lapsevanemad on arvamusel, et mõlemal kultuuril oma tugevusi ning nende ülesandeks on anda edasi sõnumit, et lapsed püüaksid võtta parimat mõlemast. Samas peavad nad mitte nii oluliseks puhtas keeles rääkimist kuivõrd hoopis emotsionaalset keskkonda, sest emotsionaalselt tervetel lastel on lihtsam omandada kõike, mida neil edaspidises elus vaja läheb. Lapsed küsivad tihti vanematelt, et kes me siis oleme rahvuselt, kuid tegelikult ei oska ka vanemad ise sellele küsimusele täpselt vastata. Vanemate

arvates peab laps ise valiku tegema, kes ta on ja kelleks ta tahab saada. Väiksematel lastel pole veel kujunenud arusaama oma identiteedilisest kuuluvusest, kuid kindlasti on see rikastav, et neil on mitu kultuuri, mille vahel valida. Vanemate jaoks on oluline, et lastel tekiks nii vähemuskeelses kui ka enamuskeelses kultuuris sõbrad ja tuttavad ning nad saaksid suhtlemisega hakkama, sest nii õpivad lapsed tundma erinevaid kultuure ja rahvusi ning mõistavad erinevusi läbi oma kogemuste.

See on keeruline küsimus isegi minu jaoks, kes nad tegelikult on. Ma arvan, et nad peavad ise valima. Aga tegelikult ole vahet, et kelleks nad ennast nimetavad. (Jana)

Enamasti tähistavad vanemad neid pühi, mis on suunatud lastele. Kõik uuritavad vastasid, et tähistavad pigem eesti rahvakalendri pühi, kuid siiski oli kõigil kaks ühist püha, mis erinevad oma olemuselt eestlaste kombestikust, nendeks pühadeks olid jõulud ja lihavõtted. Samas tõid kolm lapsevanemat välja, et neil loetakse ka söögipalvet, kuid see ei toimu regulaarselt, vaid pigem siis, kui meelde tuleb. Üks lapsevanem märkis, et alguses, kui mees Eestisse elama tuli, oli tema tuttavatel väga ebamugav olukord, sest tema mees, kes oli tulnud teisest kultuurist, oli harjunud inimesi põse peale tervituseks suudlema ning see tekitas esialgu pisut ebahariliku olukorra, kuid tuttavad harjusid sellega peagi.

Ülestõusmispühad on huvitavad, sest püüame neid teha Tšehhi traditsiooni järgi. Ülestõusmispühadel tuleb pajuviits hästi keeruliselt punuda ja siis selle vitsaga siis, poisid peavad tüdrukutele õrnalt siis tagumikule andma, see toob viljakust. Ja kui tüdrukud on selle laksu saanud, siis nad panevad selle paju oksa külge kingituse, näiteks väikse muna. (Piia)

Koostöö lasteaiaiga kakskeelse kasvatuse toetamiseks. Uuritavad tõid välja, et erilisi ootusi neil vähemuskeele ja kultuuri toetamiseks lasteaiale ei ole, pigem eeldati, et perekond ise peaks olema vähemuskeele ja kultuuri edasiandja lapsele. Põhiline, mida uuritavad lapsevanemad välja tõid oli see, et õpetajate ülesandeks on eesti keele õpetamine ning jälgimine, et laps siiski püüaks ka selles keeles rääkida ja vajadusel lapse kõnes paranduste tegemine. Üks lapsevanem märkis siiski, et ootab lasteaialt seda, et ei rõhutataks erinevustele ning pigem aidatakse lapsel mõista, kes ta on.

Ainuke mure mis mul oli keelega seotud, oli üks aasta kui minu lapsega koos samas rühmas oli üks vene keelt kõnelev laps ja siis nad hakkasid omavahel rühmas vene keeles rääkima. Ja meil hakkas eesti keel siis kaduma. Et õpetaja jälgiks seda, et muidu see segaks eesti keele õppimist. (Jana)

Enamus uuritavatest olid huvitatud lasteaiaiga seotud tegevustel ja üritustel osalemisest. Nad tõid välja, et neile meeldib, kui lapsed saavad mõnel lasteaia üritusel lugeda oma

päritolukeelset luuletust või siis hoopis on olnud mitmetel vanematel võimalus käia lasteaias oma kultuuri tutvustamas, näiteks rääkimas rühmas või osaleda rahvakeele päeval. Vaid üks vanem oli veidi tagasihoidlikum ja pigem arvas, et ei taha oma kultuuri kuidagi teistele propageerida.

Mul oleks hea meel näidata teistele lastele, mida tähendab ukrainlaseks olemine. Kuidas nad elavad jne, sest see on justkui neile minu enda kogemuste ja teadmiste edasi andmine ja tutvustamine. (Siiri)

Uurides lapsevanematelt, kas neil on esinenud ka mingeid probleeme seoses keelebarjääriga ning kuidas on neile lahendused leitud, vastasid uuritavad, et erilisi probleeme neil esinenud ei ole. Enamasti kasutatakse suhtlemiseks eesti keelt, kuid üks lapsevanem märkis ära, et ehkki ta eesti keelt ei räägi, saab kõik vajaliku info vahetatud inglise või vene keeles. Üks uuritav tõi välja, et neil on lasteaias Tšehhi päritolu töötajad, kes aitavad siis lapsevanemal saada täpselt aru, mida õpetaja on öelnud, või selgitada õpetajale oma seisukohti.

Ikka on vahel siiani need asjad, et tema saab natukene teistmoodi aru, see pole kunagi väga suur probleem olnud /../ kuna seal on need Tšehhi nunnad, /../ siis tänu nendega suhtlemisele saab ta kogu vajaliku info kätte. (Liia)

Intervjuude käigus uuris autor vanematelt, kuivõrd oleksid nad huvitatud sellest, kui õpetaja pakuks neile kirjandust, mis oleks abiks kakskeelsuse toetamiseks lapsele. Vanemad olid selles osas üsnagi avatud. Nad arvasid, et oleks hea, kui õpetaja soovitaks neile kirjandust, kus oleks infot, kuidas näiteks logopeediliselt saaks lapse kõnet korrigeerida või abistada. Lisaks pakuks huvi ka kirjandusteosed, mis käsitleks kakskeelse lapse emotsionaalset arengut ning oleks abiks lapse mõistmisel. Vaid üks lapsevanem arvas, et ei ootaks õpetajalt mingisugust tuge kakskeelsust toetava kirjanduse leidmiseks.

Tegelikult mina oleksin huvitatud /../ Ma ei ole varem aru saanud, et abi oleks vaja, aga nüüd ma hakkam arvama, et kuidagi jah, oleks hea. (Tiiu)

Arutelu

Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada, millised on lapsevanemate arvamused oma lapse kakskeelseks kasvatamisest: arusaamad kakskeelsusest, kultuurilisest identiteedist, mitmekultuurilisest kasvatuses (kombed, tavad, traditsioonid) ja kuidas on seda lapsevanemate arvates võimalik toetada. Bakalaureusetöö eesmärgini jõudmiseks sõnastati üks peauurimisküsimus, millised on lapsevanemate arvamused oma lapse kakskeelseks kasvatamisest, millele otsiti vastust nelja alauurimisküsimuse kaudu.

Esimeseks alauurimisküsimuseks oli, millised tegurid võivad mõjutada lapse kakskeelseks kasvatamist. Uuritavate arvamusi analüüsid saadi teada, et kakskeelseks kasvatamise aluseks on vanemate julgustus ja toetus. Käesoleva töö autor arvab samuti, et vanemate poolne julgustus on koolieelses eas lapse keele omandamiseks oluline, sest annab lapsele kindlust ja motivatsiooni enda väljendamiseks.

Lapsevanemate arvates on oluline õpetada lastele sallivust ja lugupidamist. Lapsed jäljendavad oma tegevustes vanemaid. Lugupidamise ja sallivus õpetamine, aitab lastel paremini konflikti olukordades toime tulla, seda muidugi juhul, kui vanem ise suudab käituda teistega lugupidavalt ja sallivalt (Durrant, s.a.). Uuritavad lapsevanemad tõid välja, et nad püüavad olla toetavad, pakkudes lastele turvatunnet, hoolitsust ja kiitust. Baker (2005) toob välja, et naeratus, patsutus õlale või vaikne tunnustav sõna aitab väljendada vanema julgustust, mis annab lapsele motivatsiooni, et teise keele oskust edasi arendada. Mehisto (2009) ja Rohner (1986) on samuti arvamisel, et kakskeelse lapse kasvatamisel on olulisteks märksõnadeks turvatunne ja hoolimine. Lapsevanemad julgustavad lapsi jagama oma päritolukeelt ja –kultuuri teiste inimestega. Lapsevanemad soovisid, et lapsed oleksid teadlikud mõlema kultuuri kombestikust. Baker (2005) arvab, et mõlema keele ja kultuuri väärtustamine aitab lapsel saada teadlikuks kakskeelsuse ja kakskultuursuse eelistest.

Uurimuse tulemustest selgus, et kakskeelseks kasvatamisel võib esineda ka negatiivselt mõjuvaid tegureid. Nendeks teguriteks olid uuritavate arvates motivatsiooni puudus kakskeelseks kasvatamisel, vähesed teadmised enamuskeelest ning liigne keele omandamise peale surumine. Nende tegevuste tõttu võib lapses kaotada huvi keele omandamise vastu. Mitmed teoreetikud ning uuritavad lapsevanemad rõhutasid, et teise keele omandamisel ei tohiks last pidevalt survestada ja korrigeerida, kuid uuritavate vastuseid analüüsid tekkis vastuolu, sest mitmed vanemad parandavad oma lapse kõnet ning eeldavad neilt kodus vaid vähemuskeeles rääkimist. Baker (2005) kinnitab, et pidev surve ja korrigeerimine kakskeelseks kasvatamisel võib põhjustada lapses vastumeelsust ning motivatsiooni kadumist keele omandamise vastu.

Teiseks alauurimisküsimuseks oli, kuidas saavad lapsevanemad oma teguviisidega toetada lapse keelelist arengut. Uuritavate vastustest selgus, et vanemate soov ja motiveeritus oma keele jagamisel on abiks lapse kakskeelseks kasvatamisel. Rosenberg (1996) on öelnud, et vanemate ja perekonna suhtumine mõjutab otseselt lapse keelelist arengut. Lapsevanemate suhtlemine lapsega selles keeles, mida nad ise kõige paremini valdavad, on abiks keele omandamisel. Uuritavate vastustest selgus, et kodus püütakse rääkida enamasti vähemuskeeles. Vähemuskeele mitmekesisistamiseks ning vaheldusrikkalt kasutamiseks on

lastel vähemuskeelsed lasteraamatud, lauamängud, DVD-d ning telekanalid. Suhtlemiseks vanavanematega, kes elavad teises riigis, kasutatakse Skype'i. Igal võimalusel osaletakse kogukondade vahelistel koosviibimistel, et vähemuskeelt teiste samast rahvustest inimestega jagada. Baker (2005) ja Tabors (2008) kinnitavad lapsevanemate arvamusi, et vähemuskeelne massimeedia ja suhtlemine perekonnaga on abiks keeleoskuse parandamisel.

Kakskeelseks kasvatamisel püüavad vanemad olla hoolivad, toetavad, kiita lapsi edu korral ning pakkuda emotsionaalset turvalisust. Emotsionaalse turvalisusega kujuneb lapse tunne, et vanemate poole võib alati oma murede ja rõõmudega pöörduda (Rohner 1986; WHO, 2000). Igapäevane julgustamine ja toetus on lapsele abiks teise keele omandamisel (Mehisto, 2009). Baker (2005) toob välja, et vanem peab looma sobivad tingimused, mis tekitavad huvi ja motivatsiooni vähemuskeele omandamiseks ja on seeläbi abiks lapse kakskeelseks kasvatamisel. Samuti võiksid kakskeelsed vanemad vahetada ideid, küsimusi ning kirjandust teiste kakskeelsete vanematega, et saada julgustust ja tuge lapse kakskeelseks kasvatamisel (Baker, 2005).

Kolmandaks alauurimisküsimuseks oli, millisel viisil toetavad vanemad lapse kultuurilise identiteedi edasi andmist. Uurimustulemustest selgus, et lapsevanemad peavad perekonda kultuuripärandi edasi andjaks ning kultuuriline kasvatus saab alguse perekonnast. Taoline arusaam ühineb Hofstede (2001) arvamusega, kes toonitab perekonna rolli ja eeskuju kultuurilise identiteedi kujunemisel. Päritolukeeles suhtlemine tugevdab sidemeid perekonnaga (Kids Health, 2015). Igapäevaseks suhtluseks vajaliku keeleoskuse omandamiseks loetakse uurimistulemuste kohaselt lastele päritolukeelseid jutte, külastatakse regulaarselt päritolumaad, suheldakse kogukonnaga ja tähistatakse päritolu kultuurile omaseid lastele suunatud traditsioone.

Kultuuriliste teadmiste edasi andmiseks on vajalik keeleoskus. Keeleoskuse abil omandab laps teadmised teatud kultuurigrupi väärtustest, uskumustest, traditsioonidest ja sümbolitest. (Xia, 2009; Vseviov, 2012 & Kraav, 2000) Uurimustulemustest selgus, et lapsevanemad peavad oluliseks õppida koos lastega päritolukultuurile omaseid kombeid ja sümboleid. Uurimuses osalenud lapsevanemad arvasid, et lapse kultuurilise identiteedi kujunemisel on oluline, et lapsed mõistaksid vähemus- ja enamuskultuurist tähtsust. Teadmised mõlemast kultuurist võimaldavad lapsel oma kultuurilise kuuluvuse üle otsustada. Freeman Field (2008) ja Wenkert (2015) kinnitavad lapsevanemate arvamusi, et kakskeelsus võimaldab osa saada kahest kultuurist ja teha valikut kultuurilise identiteedi kujunemiseks. Kultuurilise kasvatusel oluliseks märksõnaks on sallivus, mis tähendab, et suudetakse mõista inimeste erinevusi ja tajuda teise inimeste tundeid (Tuuling, 2010). Lapsevanemate vastustest

selgus, et mitme kultuuri tundma õppimine aitab mõista erinevusi nii inimeste, rahvuste kui ka tunnete vahel.

Neljandaks alauurimisküsimuseks oli, kuidas kujutavad lapsevanemad ette koostööd lasteaiaga kakskeelse kasvatuse toetamiseks. Mõneti üllatav oli, et lapsevanematel ei ole lasteaiale suuri ootusi kakskeelse kasvatamise osas, sest lapsevanemate arvates peaks lapse teise keele ja kultuuriliste teadmiste edasi andmisega tegelema perekond ja lasteaias ülesandeks on õpetada enamuskeelt ja enamuskultuurile omaseid teadmisi. Mitmed autorid väidavad, et lasteaiasõpetaja on lapsevanemale oluline koostööpartner toetamaks vähemuskeelse pere rahvuskultuuri ning säilitamaks etnilisi erinevusi, milleks võivad olla keel, religioon, traditsioonid või sümbolid (Aarssen et al., 2006; Märka et al., 2009; Schihalejev, 2012). Õpetaja peaks võimaldama lapsevanematel rühmategevustes osaleda (Aarssen et al., 2006), näiteks tutvustades oma rahvuskultuuri. Uurimuses ja töö autori praktikale tuginedes selgus, et enamikus lasteaiadades seda tehakse ning lapsevanemad on sellistest ettevõtmistest väga huvitatud.

Märka et al. (2009) soovib keelebarjääri tekkimisel õpetaja ja lapsevanema vahel kasutada tõlki, et ei tekiks väärarusaamu. Positiivne on, et seni pole uuritavatel vanematel õpetajatega keelebarjääri tõttu probleeme esinenud, sest suhtlemiseks ja info vahetamiseks kasutatakse vajadusel mõnda teist sobivat keelt. Autori arvates pole oluline see, millises keeles vanem ja õpetaja suhtlevad, vaid see, et kõik oluline info saaks edasi antud.

Baker (2005) soovib vanematel otsida teavet kakskeelsuse kohta, saamaks vastuseid küsimustele, mis kerkivad esile kakskeelseks kasvatamisel. Töö autori arvates on kirjandust kakskeelseks kasvatamise kohta piisavalt, kuid vanemad ei ole sellest eriti teadlikud. Uurimuses arvasid vanemad, et kindlasti oleksid nad huvitatud kakskeelseks kasvatamist käsitlevast kirjandusest, kui õpetaja neile seda soovitaks. Järelikult vajavad lapsevanemad kakskeelseks kasvatamist käsitleva kirjanduse leidmise osas toetust, mida võiks osata õpetaja neile pakkuda.

Uurimustöö praktiliseks väärtuseks on pakkuda ideid ja soovitusi lapsevanematele, kes plaanivad kasvatada oma lapsi kakskeelseteks. Samuti juhtida tähelepanu tegevustele ja abivahenditele, millele peaks lapse kakskeelseks kasvatamisel keskenduma. Koostatud bakalaureusetöö raames ei saa tulemuste kohta teha üldistusi, kuid uurimuses kajastatud lapsevanemate arvamused annavad mõista, et antud teema väärrib edasi uurimist. Arvestades käsitletava teema aktuaalsust, võiks käesoleva töö autori arvates kaardistada lapsevanemate arvamusi kakskeelseks kasvatamisest kvantitatiivsetes uurimustes suuremate piirkondade lõikes. Üldistatav ülevaade lapsevanemate arvamustest ja ootustest lapse kakskeelseks

kasvatamisel, aitaks mõista, kuidas parendada kodu ja lasteaia koostööd nii, et see toetaks kakskeelse lapse arengut parimal võimalikul viisil. Nii saaks parandada kakskeelsete laste õppe-ja kasvatustegevuste kvaliteeti lasteaias. Töö autor peab uurimuse piiranguks seda, et uuritavad keskendusid intervjuudes kasvatusküsimustele vastates eelkõige keele omandamisele ja keeleoskuse tähtsusele ning ei süvenenud kasvatusprotsessi kirjeldamisele.

Tänu sõnad

Autor tänab kõiki lapsevanemaid, kes leidsid aega uurimuses osaleda ning oma mõtteid jagada. Aitäh Margitile, kes abistas intervjuu inglise keelde tõlkimisel ja abstract'i kontrollimisel. Suured tänud Elerile, kes abistas kategooriate loomisel. Aitäh Martale, Maritile, Kristelile ja Ingale, kes lugesid mu tööd ja tegid ettepanekuid lausete sõnastamisel ja kirjavigade märkimisel. Aitäh Annile, kellega vaatasime üle töö akadeemilise stiili.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud lõputöö ise ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri:

Kuupäev:

Kasutatud kirjandus

- Aarssen, J., Badurikova, Z., Gobbo, F., Handzelova, J., Jürimäe, Maria., Kuncokova, E., Omodeo, M., Simcakova, L., Tankersly, D., Türbsal, L., Wagner, P., & Voolmaa, H. (2006). *Iga keel on väärtus: Juhiseid tööks lasteaialastega, kes ei räägi eesti keelt*. Tartu: Tartumaa Trükikoda.
- Baker, C. (2000). *A parents' and teachers' guide to bilingualism. 2nd Edition*. Clevedon, England: Multilingual Matters.
- Baker, C (2001). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism 3rd Edition*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Baker, C. (2005). *Kakskeelne laps*. Tartu: El Paradiso.
- Baker, C. (2006). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism Fourth Edition*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Barber, B., Stolz, H., & Olsen, J. (2005). Parental Support, Psychological Control and Behavioural Control: Assessing relevance across time, culture and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70 (4), 1-13.
- Celano, O. (s.a.). *Bilingualism vs. Biculturalism? The Curious Case of the Japanese Brazilians*. Bilingual Kids Rock. Külastatud aadressil: <http://bilingualkidsrock.com/bilingualism-vs-biculturalism/>
- Clarke, P. (2009). *Supporting Children Learning English as a Second Language in the Early Years (birth to six years)*. Külastatud aadressil: http://www.vcaa.vic.edu.au/documents/earlyyears/supporting_children_learning_esl.pdf
- Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy. Bilingual children in the crossfire*. Clevedon, England: Multilingual Matters.
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124.
- Dagenais, D. (2003). Accessing Imagined Communities Through Multilingualism and Immersion. *Journal of Language, Identity and Education*, 2(4), 269-283.
- Danesi, M., & Perron P. (1999). *Kultuuride analüüs*. Tallinn: Valgus
- Durrant, J.E. (s.a.) *Positiivne kasvatus: Mis see on ja kuidas seda teha?* Külastatud aadressil: <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2012/03/positiivne-kasvatus-press.pdf>
- Erelt, T., Kadakas, M., Kala-Arvisto, U., Kraav, I., Maanso, V., Puksand, H., Tamm, E., & Unt, I. (2014). *Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat*. Tallinn: AS Pakett.

- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107–115.
- Freemant Field, R. (2008). Identity, community and power in bilingual education. J. Cummins & N.H. Hornberger (Toim). *Encyclopedia of language and education* (77-89). USA.
- Genesee, F. (s.a.) *Bilingual Acquisition*. Külastatud aadressil:
http://www.earlychildhoodnews.com/earlychildhood/article_view.aspx?ArticleID=38
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105–112.
- Hallap, M. (1998). Kakskeelse lapse kõne arengut mõjutavad tegurid. K. Karlep & J. Kõrgesaar (Toim), *Hariduslikud erivajadused '98: konverentsi materjalid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Harro-Loit, H. (2012). Õpetaja roll kultuurimälu kommunikatsioonis ja kultuurilise identiteedi kujundamises. Harro-Loit, H., Tasa, M. (Toim), *Õpetaja kui kultuurimälu vahendaja* (9-13). Tartu: Illoprint.
- Hirsjärvi, S. (1998). Kasvatuse väärtused ja eesmärgid tänapäeval. I. Kraav & K. Kameron (Toim), *In Via Educationis*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). Uurimisprotsess. E.Uuspõld (Toim), *Uuri ja kirjuta* (164-205). Tallinn: Medicina.
- Hint, M. (2002). *Keel on tõde, õige ja vale*. Tartu: Ilmamaa.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences. Comparing values, behaviors, institutions and organizations across cultures*. United States of America: Sage Publications Inc.
- Hogan-Brun, G., Ozolins, U., Ramonienė, M., & Rannut, M. (2009). *Language politics and practices in the Baltic States*. Tallinn: Tallinn University Press.
- Hollo, J.A. (1985). *Sielun vaellus. Päiväkirjan merkintöjä*. Porvoo: WSOY
- Hsieh, H.– F., & Shannon, S. E. (2005). *Three approaches to qualitative content analysis. Qualitative health research*, 15(9), 1277–1288.
- Internations connecting global minds. (s.a.) *Expatriate Life, Bilingualism and your Cultural Identity*. Külastatud aadressil: <https://www.internations.org/magazine/expat-life-bilingualism-and-your-cultural-identity-17514>
- Kids Health. (2015). *Bilingual families*. Külastatud aadressil:
<http://kidshealth.org/parent/positive/family/bilingual-families.html#cat168>
- Kraav, I. (2000). Kodu ja perekond turvatunde alusena. I. Kraav (Toim), *Kodu Eesti*

- ühiskonnas ja kultuuris*. Tartu: OÜ Vali Press.
- Kuuspalu, K., Märkna, M. (2008). Eesti keel kui teine keel. E. Kulderknap (Toim), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad. Riiklik Eksami ja Kvalifikatsioonikeskus* (52-64). Tartu: Kirjastus Studium.
- Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk.
- Lasagabaster, D., & Huguet, A. (2007). *Multilingualism in European bilingual contexts*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Laureñ, U. (1992). Kaksikielisus ja toisen kielen oppiminen. C. Laureñ (Toim), *Kielikylpymenetelmä: Kielen käyttö mielekkääksi*. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Laureñ, U. (1995). *Kielikylpymenetelmä: Kielen kautta mielekkääksi*. Vaasan Yliopisto.
- Lessow-Hurley, J. (2003). *Meeting the needs of second language learners: an educator's guide*. USA: Association of Supervision and Curriculum Development.
- Loide, A. (2015). *Eestis elavate muukeelsete perede vanemate suhtumine oma lapse kakskeelsusesse ja etnilise identiteedi kujundamisse*. Publitseerimata magistr töö: Tartu Ülikool.
- Martinson, M., Neare, V., & Pandis, M. (1999). *Laps on peagi koolilaps: koolivalmidusest ja selle kujunemisest*. Tallinn: Auratrükk.
- Mehra, B. (2002). *Partly Indian, Partly American: Social and Cultural Integration of Asian Indian Parents and Children in the United States*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. Antioch University McGregor.
- McKay, S-L., & Hornberger, N. (2010). *Sociolinguistics and Language Education*. Bristol: Multilingual Matters.
- Mehisto, P. (2009). *Keelekümbluse käsiraamat*. Tallinna Raamatutrükikoda: Tallinn.
- Mukherji, P., & O'Dea, T. (2000). Bilingualism. *Understanding children's language and literacy* (125-145). United Kingdom: Nelson Thornes Ltd.
- Moradi, H. (2014). An Investigation through Different Types of Bilinguals and Bilingualism. *International Journal of Humanities & Social Science Studies*, 1 (2), 107-112.
- Mäesalu, M. L. (2013). *Usa-s Massachusetts'i osariigis elavate eesti-ameerikla segaperekondade eestlastest vanemate suhtumine oma laste kakskeelsusesse ja nende eestlaste rahvusliku identiteedi kujundamisse*. Magistr töö. Tartu Ülikool.
- Märka, M., Kuuspalu, K., & Soll, M. (2009). Erinevad keele ja kultuuri rühmad. E.Kulderknap (Toim), *Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus. Riiklik eksami- ja kvalifikatsioonikeskus* (43-50). Tartu: Studium.

- Oksaar, E. (1998). Mitmekeelsus, mitmekultuurilisus ja kultuuridevaheline suhtlemine. M. Lauristin, S. Vare, T. Pedastsaar & M. Pavelson (Toim), *Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele* (69-80). Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
- Polkinghorne, D. E. (2005). Language and meaning: Data collection in qualitative research. *Journal Of Counseling Psychology*, 52(2), 137–145.
- Põld, P. (1932). *Üldine kasvatusõpetus*. Tartu: Tartu Ülikooli trükikoda.
- Rahva ja eluruumide loendus (2012). *REL 2011: Eestis räägitakse emakeelena 157 keelt*.
Külastatud aadressil: http://www.stat.ee/64628?parent_id=32784
- Rannut, Ü. (2004). *Astu sisse! Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis. Käsiraamat eesti õppekeele kooli õpetajatele, koolijuhtidele ja haridusametnikele*. Tallinn: Ilo.
- Rohner, R.P. (1986). *The warmth dimension: Foundation of parental acceptance-rejection theory*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Rosenberg, M. (1996). Raising bilingual children. *The Internet TESL Journal*, 2, (6).
Külastatud aadressil: <http://iteslj.org/Articles/Rosenberg-Bilingual.html>
- Schihalejev, O. (2012). Õpetamine kui kultuuri ülekandmine või kultuuri loomine. Harro-Loit, H., Tasa, M. (Toim), *Õpetaja kui kultuurimälu vahendaja* (15-19). Tartu: Iloprint.
- Shenker, R. (2012). *Stuttering and the Bilingual Child*. Külastatud aadressil: <http://www.stutteringhelp.org/stuttering-and-bilingual-child>
- Skinner, E., Johnson, S., & Snyder, T. (2005). Six Dimensions of Parenting: A Motivational Model. *Parenting: Science and Practice*, 5(2), 175-235
- Smith A.D. (1991). *National Identity*. USA: University of Nevada Press.
- Tabors, P. (2008). *One child, two languages: A guide for early childhood educators of children learning English as a second language. 2nd ed.* Baltimore: Paul H. Brookes.
- Tiit, E-M. (2014). *Eesti rahvastik hinnatud ja loendatud*. Statistikaamet.
- Tuuling, L. (2010). Multikultuurne kasvatus ja väärtuste kujunemine. M. Veisson (Toim.), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (123-144) Tartu: AS Pakett.
- Vare, S. (1998). Kakskeelsus kakskeelse õpetuse kaudu. M. Lauristin, S. Vare, T. Pedastsaar & M. Pavelson (Toim), *Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele* (33-68). Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
- Vsevirov, D. (2012). *Kuidas mõista mitmekultuurilisust. Haridus kui dialoog mitmekultuurilises ühiskonnas* (13-19). Tallinn: Pakett.
- Wei, L. (2006). Bilingualism. K. Brown (Toim.), *Encyclopedia of Language & Linguistics (Second Edition)* (1-12). Oxford: Elsevier.

- Weinreich, U. (1953). *Languages in contact. Findings and problems*. Paris: Mouton.
- Wenkert, S. (2015). Bringing up bilingual children: The best ways of passing on cultural identity. *Independent*, 6. Külastatud aadressil: <http://www.independent.co.uk/life-style/health-and-families/features/bringing-up-bilingual-children-the-best-ways-of-passing-on-cultural-identity-10290310.html>
- WHO (2000). *The world health report 2000 - Health systems: improving performance*. Külastatud aadressil: <http://www.who.int/whr/2000/en/>
- Winsler, A., Diaz, R. M., Espinosa, L., & Rodriguez, J. (1999). If the children's home and school communities value bilingualism, then children will likely learn and maintain both of their languages at high levels. *Child Development*, 70 (2), 349-362.
- Õunapuu, L. (2012). Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes. Külastatud aadressil: http://www.e-oop.ee/_download/euni_repository/file/3402/sisupakett3.zip/index.html
- Xia, J. (2009). Analysis of Impact of Culture Shock on Individual Psychology. *International Journal of Psychological Studies*, (1), 2. 97-101.
- Yip, V., & Matthews, S. (2007). *The bilingual child. Early development and language contact*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lisa 1. Bakalaureusetöö intervjuu küsimustik

1. Millised on lapsevanemate arvamused oma lapse kakskeelseks kasvatamisest?

- Mida kakskeelsus teie jaoks tähendab?
- Millised võimalused olete valinud lapsele vähemuskeele omandamiseks?
- Kuidas soovite, et laps omandaks enamuskeele? Nt keelekümblusrühm, formaalne haridus.
- Milline on teie arvamus enamuskeelest? Miks peate selle oskust oluliseks/mitte oluliseks?
Mida arvate koduse keele kasutamisest? Mida peate oluliseks?
- Millised eesmärgid olete seadnud oma lapse kakskeelseks kasvatamisele? Näiteks keelte oskuse koha pealt, üldised teadmised oma päritolust.

1.1 Millised tegurid võivad mõjutada lapse kakskeelseks kasvatamist?

- Millised tegurid võivad teie arvates kaasa aidata lapse kakskeelseks kasvatamisele?
- Millised tegurid võivad teie arvates negatiivselt mõjutada lapse kakskeelseks kasvatamist?
- Kuidas on teie arvates seotud keelekeskkond lapse kakskeelseks kasvamisega?
- Milliseid väärtusi õpetate oma lapsele ja kuidas on need teie arvates seotud lapse kakskeelseks kasvamisega? (oskused, väärtushinnangud, eneseteostus, teiste aitamine)
- Kuidas kasvatate oma lapses tolerantust?
- Mida arvate multikultuurilisest kasvatuses? Kuidas te annate oma mõtteid selle kohta edasi oma lapsele? Mingid konkreetsed näited.
- Mida arvavad teised perekonna liikmed kakskeelsusest?
- Mil määral tähtsustate suhteid kogukonnaga. (Nt aitamaks lapsel mõista oma päritolu). Palun tooge mõni näide kuidas hoiate sidemeid kogukonnaga.
- Mida tähendab Teie jaoks lapse emotsionaalne toetus ja kuidas seda oma lapsele edasi annate?
- Kuidas tunnustate oma last? Nt hästi käitumise või millegi tegemise eest-pildi joonistamine, edusammud teises keeles.

1.2 Kuidas saavad lapsevanemad oma teguviisidega toetada lapse keelelist arengut?

- Kui oluliseks peate päritolukeeles suhtlemist, eeskätt just perega. Milles see seisneb?

- Millised tegevused võiksid teie arvates soodustada lapsel vähemuskeele omandamist? Millised tingimused selleks loote ja milliseid tegevusi kasutate?
- Kuidas suhtute meediasse, kui kakskeelsuse toetajasse? Mil viisil võiks see abiks olla teise keele omandamisel? Näiteks televisioon, internet, telefoni äppid.
- Kui eesmärgistatult kasutate meediaga seotud vahendeid lapse vähemuskeele või enamuskeele omandamiseks?
- Millisel viisil olete lapsele eeskujuks? (pere traditsioonid ja keelekasutuse).

1.3 Millisel viisil toetavad vanemad lapse kultuurilise identiteedi edasi andmist?

- Kuidas tutvustate lapsele tema päritolu?
- Milline eeskuju olete lapsele kultuuripärandi edasi andmisel? (käitumine, suhtumine, hoiakud, traditsioonid).
- Millised käitumisnormid on teie perele omased? Nt tervitus, söögipalved vms.
- Kuidas tähistatakse teie peres traditsioone/tavasid, nt sünnipäevad, jõulud jne?

2. Kuidas kujutavad lapsevanemad ette koostööd lasteaiaga kakskeelse kasvatuse toetamiseks?

- Lasteaias tutvub laps enamuskeele kultuuriga. Millist koostööd ootate õpetajatelt vähemuskeele ja selle kultuuri toetamiseks?
- Milliseid teadaolevaid abivahendid aitavad leevendada Teie ja õpetajate vahelist keelebarjääri?
- Kuidas sooviksite ise abiks olla lasteaias läbi viidavates tegevustes? Mõni näide... rahvustoidu tutvustamine vms.
- Mil määral sooviksite, et õpetaja abistaks Teid, leidmaks kirjandust kakskeelsuse toetamise kohta?

Lisa 2. Väljavõte uurija päevikust

10.02.2016	Esimene prooviintervjuu. Küsimustik enam-vähem valmis. Ootan lapsevanemat ja närveerin pisut. Vahepeal ta helistab ja teatab, et ei saa siiski kohtumisele tulla, sest peab minema erakorralisele väljasõidule. Hästi, pakin asjad kotti ja asun teele. Lapsevanem helistab, et saab siiski tulla- noh tore, vähemalt saame ikkagi intervjuu täna tehtud, mõtlen endamisi. Ootan, lõpuks ta tuleb. Pabistan päris palju, sest minule on see esimene kord sellist intervjuud läbi viia. Intervjuu toimub logopeedi kabinetis, sest seal vaikne ja keegi ei tule segama. Aga närv kaob kohe, kui hakkame rääkima. Vestlus sujub kenasti. Vahepeal räägib vanem ka mitu naljakat seika, see rahustab mind veelgi. Kõik sujus kenasti.
19.02.2016	Viimase intervjuu tegin ukraina päritolu emaga. Temaga intervjuu tegemine oli minu jaoks kõige keerulisem, sest intervjuu viisin läbi inglise keeles. Intervjuu toimus lasteaias rühmaruumis, sel ajal kui lapsed magasid. Samas ruumis viibis ka õpetajaabi, kes on vene rahvusest. Ühe küsimuse korral tekkis probleem, et intervjuueeritav ei saanud küsimusest täpselt aru, püüdsin seletada inglise keeles, kuid nagu pingeolekus ikka, ei tulnud kõik sõnad hästi meelde. Õpetaja abi oskas nii eesti kui vene keelt, selgitasin küsimuse sisu õpetajaabile, kes seletas seda vene keeles intervjuueeritavale. Seeläbi jõudsime küsimuses selguseni ja sain vastuse. Üldiselt sujus kõik kenasti. Intervjuu lõppedes oli mul hea tunne.

Lisa 3. Väljavõte koodide moodustamisest QCMap andmetöötluskeskkonnas

Piia: Noo, eks ta meil on selline, et kuna isa räägib korralikult tšehhi keelt ja

Category Formation

D1: vähemuskeeles rääkimine kodus	D11: Vähemuskeeles rääkimine
D2: vähemuskeeles suhtlemine vanavanem	D12: Lapsevanemad panevad oma lapsed
D3: vähemuskeeles kasutamine väljaspool k	D13: lapsevanema liigne surve
D4: meedia vähemuskeeles toetajana	D14: Lapsevanemate arvamus keelekeskk
D5: suhtlemine vähemuskeelsete peredega	D15: Lapsevanemad eeskujuna lastele
D6: lapse tunnustamine ja toetamine	
D7: vähemuskeeles tutvustamine lastele	
D8: vähemuskeelne kirjandus-raamatud	
D9: keelte oskuste soodustamine ja vajalik	
D10: Tegevused vähemuskeele arendamisi	

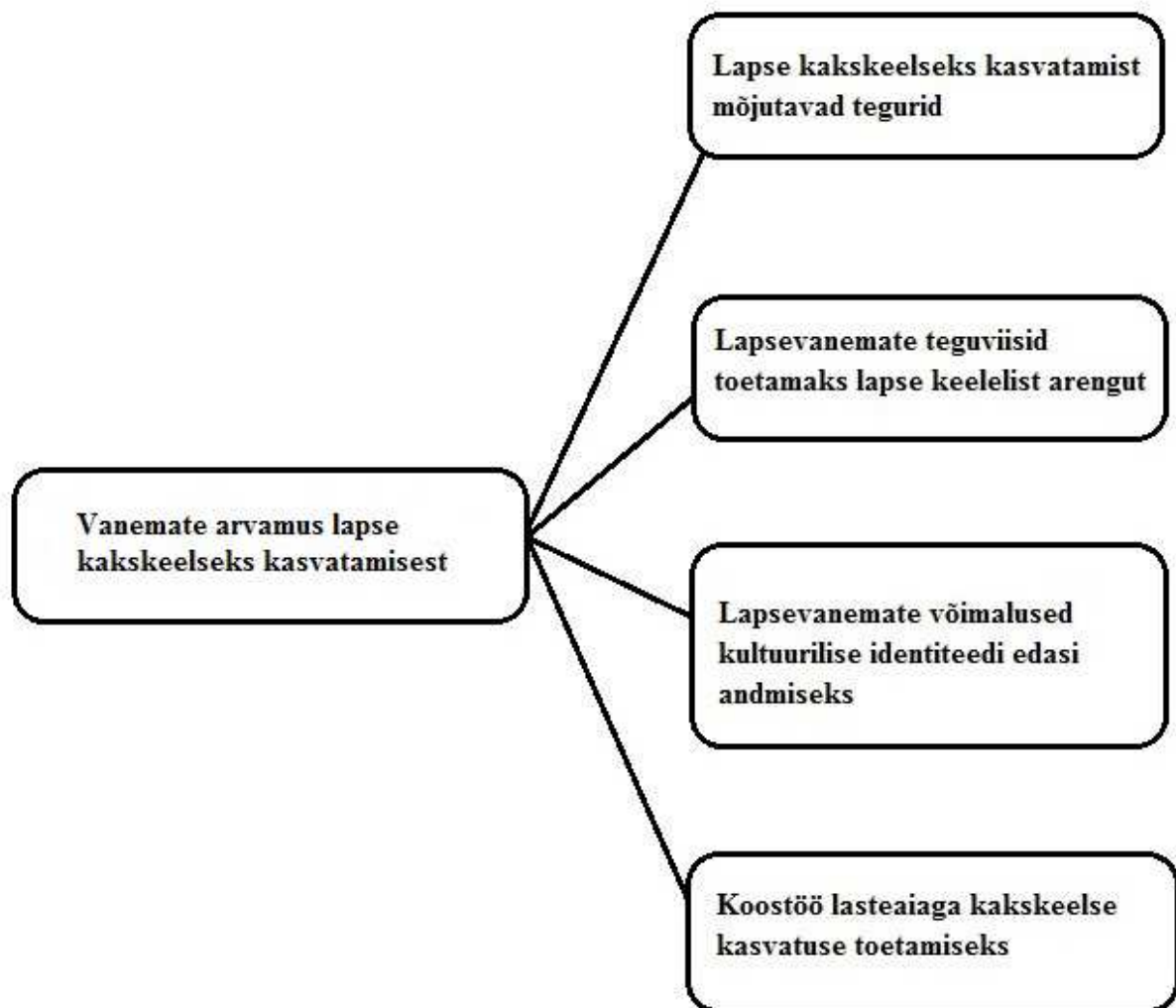
D16: add

aga lihtsalt Tšehhi vanaema ja vanaisa. Lähme sinna külla ja see suhe nagu täiesti toimib tänu sellele keelele, et joostakse vanaemale ja vanaisale vastu ja hakatakse kohe seletama ja ei ole sellist hirmu või barjääri või.

Mina: Millised võimalused olete valinud lapsele vähemuskeele omandamiseks?

Mart: Noo, mina püüan nendega rääkida ainult tšehhi keeles, kuigi see alati

Lisa 4. Pea- ja alakategooriate moodustamine

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Vieno Rjabova

(28.02.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„Lapsevanemate arvamused lapse kakskeelseks kasvatamisest koolieelses eas (lapsed
vanuses 2-7 aastat) viie Tartumaa kakskeelse pere näitel”,
mille juhendaja on Esta Sikkal,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja
lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 13.05.2016